

6. *Йоганнесбургська* декларація сталого розвитку. План дій // Вісн. сталого розвитку. — 2004. — № 1. — С. 3—48.
7. *Дейлі Г.* Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Пер. з англ. — К.: Інтелсфера, 2002. — 312 с.
8. *Моисеев Н.Н.* Человек, среда, общество. — М.: Наука, 1982. — 240 с.
9. *Бодякин В.И.* Куда идёшь, человек? Основы эволюциологии. Информационный подход. — М.: СИНЕГ, 1998. — 332 с.
10. *Федотов А.П.* Глобалистика. Начала науки о современном мире: Курс лекций. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Аспект Пресс, 2002. — 224 с.
11. *Браун Л.Р., Вольф Э.К.* В направлении устойчивого развития // Мир 80-х годов / Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1989. — С. 400—413.
12. *Наука для XXI века. Новые обязательства* / Всемирная конференция по науке (Будапешт, Венгрия, 26 июня — 1 июля 1999 г.) — Париж: ЮНЕСКО, 2000. — 56 с.
13. *Альтшуллер Г., Рубин М.* Что будет после окончательной победы // Шанс на приключение / Сост. А.Б. Селюцкий. — Петрозаводск, Карелия, 1991.
14. *Заец Р.В.* Роль науково-технічної політики при переході до сталого розвитку // Проблеми науки. — 2001. — № 8. — С. 7—13; № 9. — С. 3—12.
15. *Заец Р.В.* Концепция экоустойчивого развития как ориентир для научно-технической и инновационной политики // Материалы I международного форума столичных предприятий и организаций Москвы, Киева, Минска (20—21 ноября 2003 г.). — К.: ПП «ЕКМО», 2004. — С. 212—223.
16. *Заец Р.В.* Проблемы построения экоустойчивого общества и новые ориентиры для науки и инноватики // Наука та наукознавство. — 2004. — № 3. — С. 39—61.
17. *Шумпетер Й.* Капитализм, социализм и демократия / Пер. с англ. — М.: Экономика, 1995. — 540 с.
18. *Вебер А.Б.* Устойчивое развитие как социальная проблема (глобальный контекст и российская ситуация). — М.: Ин-т социологии РАН, 1999. — 122 с.
19. *Milbrath L.W.* Envisioning a Sustainable Society. — Albany, 1989. — P. 119.
20. *Быстрыков И.К.* Эколого-экономические проблемы развития производительных сил (теоретические и методологические аспекты). — К.: ООО «Международное финансовое агентство», 1997. — 255 с.

В. Г. Гулеватий ,

ст. наук. співроб., канд. екон. наук

Посилення національної домінанти в розвитку науково-технічного потенціалу і наукової еліти України

Одним з головних стратегічних шляхів підвищення соціальної віддачі науки, зростання її позитивного впливу на всі сторони економічного та суспільного життя України є посилення національної спрямованості в подальшому розвитку науково-технічного потенціалу (НТП). Безумовно, посилення національної домінан-

ти в розвитку НТП означає його більшу орієнтацію на обслуговування завдань відродження української нації — її науки, культури, мови, державних структур. Але цілі національного відродження та «державотворення» треба розуміти широко й вони повинні бути головними та найбільш насущними для науки.

Термін «національний» в даному випадку можна розуміти як «всеукраїнський», «всенародний», «супільний», а не лише як такий, що відноситься до української нації. Ї в цьому плані завдання національної переорієнтації (і відповідно переструктуризації) наукового потенціалу стають перед нами вельми широко та об'ємно. Вони не вичерпуються мовними, етнічними, культурно-історичними аспектами, незважаючи на те, що ці аспекти самі по собі дуже значні й в сучасних умовах, коли Україна здобула статус самостійної держави, виступають серед найважливіших.

Але справа не тільки в них. Наука як інтелектуальний процес — інтернаціональна. Немає, скажімо, української фізики або української математики, як немає і французької, російської, німецької і т.д. Це відомо: наука в змістовно-процесуальному плані є загальнолюдським феноменом. Але важлива і друга сторона феномену: наука водночас є відповідним соціальним інститутом. Ї в цьому плані вона анаціональна, тобто несе на собі відображення всіх рис свого суспільства, своєї нації. Це стосується цілей (завдань), соціальної потреби результатів, кадрів та їх мови, менталітету, традицій, форм відносин, обличчя інститутів, установ, наукового мікроклімату (демократії, гласності, звичаїв та моральності), а в сучасних умовах — і лінгвістичного забезпечення комп'ютерних систем. Ї не тільки це. Є й такі кардинальні «первісні» проблеми організації науки в тій чи іншій державі, як широта фронту досліджень та його структура. Чи повинна Україна забезпечити дослідження за всім їх фронтом, чи може вона в цьому відношенні зрівнятися, наприклад, з Америкою, Японією або, скажі-

мо, з Росією? Очевидна негативна відповідь на поставлені питання. Треба визначити широту фронту фундаментальних і прикладних досліджень та його структуру (масштаби та пріоритети розвитку в ньому окремих наук). Критерій тут може бути тільки один: загальнонаціональні інтереси, становище, яке склалося, та перспективне становище України у світовому науковому суспільстві, її цілі в історичному процесі, роль у розвитку загальнолюдської цивілізації.

У такій «українсько-національній» постановці питання фронту науки в Україні та її спеціалізації до цих пір серйозно не розглядалися, оскільки Україна була лише одним із регіонів монопольної імперії. А це важливо і для вирішення проблем на сучасному етапі входження нашої держави до європейської та світової наукової спільноти. Все це, підкреслюємо, має першорядне значення у визначенні реального показника ефективності наукового потенціалу. Якщо, уявімо, що цінні ідеї, народжені в Україні, але не затребувані та не прийняті тут, перекочували на Захід і там дали блискучі «сходи», чи можна це вважати корисною віддачею науки України? Чи потрібна нам така «віддача»? Мова йде по суті про новий — «холістський» — підхід до науки, відповідно до якого вона виступає інтелектуальною підсистемою нації, її «головою», «мислячим органом» (поряд з освітою, інформатикою та управлінням). Нарізно життєдіяльність нації, її науки та системи управління розглядати не можна, як не можна окремо судити про людину та її голову. А між тим в умовах імперського режиму відповідною мірою так і було, бо «голова» України як би знаходилась у Москві — звідти йшли головні рішення.

При цьому, звичайно, не можна впадати у протилежну крайність, «звужувати» фронт, структуру і завдання науки України, підпорядковувати їх лише внутрішнім інтересам, тому що в даному випадку мова йде про одну з найбільших держав Європи із вже накопиченим величезним науковим досвідом, традиціями, кадрами.

Особливо важливим і «тонким» питанням у даному випадку виступає формування національної інтелектуальної еліти. Вчені мають бути інтелектуальними і духовними лідерами нації, і нація повинна (в основному, звичайно) знати своїх «героїв». Одна з причин сучасної кри-

зи — байдужність нації до своїх вчених та своєї науки.

Що ж до гуманітарних наук, то актуальність завдань їх українізації очевидна. Думається, що загальносвітова тенденція підвищення престижу наук про життя, людину, суспільство, вихід цих наук на перше місце в Україні потребують їх розвитку в тісному зв'язку з посиленням національної домінанти при трансформації усього наукового та освітнього потенціалу держави. Загалом мова йде про перехід до українсько-національного наукового комплексу, котрий, безсумнівно, повинен бути оптимально «вписаний» у європейську та світову наукову систему.

*Н.Б. Исакова,
докторант, канд. экон. наук*

«Утечка умов» и международное научное сотрудничество: ревизия состояния вопроса

Проблема «утечки умов» как объект исследований

Переход стран Центральной и Восточной Европы к свободной рыночной экономике повлек за собой революционные изменения не только в Европе, но и во всем мире. Крупномасштабная социально-экономическая и политическая трансформация вызвала неожиданные и не во всем благоприятные явления, негативные последствия которых сложно было предвидеть и оценить заранее. К числу таких явлений относят «утечку умов» из стран переходной экономики.

«Утечка умов» — одна из форм миграционного поведения, связанная с решением людей умственно-

го труда мигрировать из прежней в новую социокультурную среду обитания. Феномен «утечки умов» обусловлен неполнотой или невозможностью реализации базовой (ценностной) потребности личности в творческом самовыражении и ожиданиями ее удовлетворения в новой социокультурной среде. Термин «утечка умов» введен в оборот в докладе Британского королевского общества (1962) и первоначально касался феномена эмиграции английских ученых и инженерно-технических специалистов в США. Позднее этот термин широко использовался при изучении социальных и психологических детерминант эмиграции высококвалифицированных